

Leszek Śnieżko

Relacje bibliograficzne w RDA

Bibliotheca Nostra : śląski kwartalnik naukowy nr 4, 84-95

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

LESZEK ŚNIEŻKO
Centrum NUKAT Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie

RELACJE BIBLIOGRAFICZNE W RDA

Wprowadzenie

Zadaniem katalogu bibliotecznego jest nie tylko umożliwienie czytelnikowi dotarcia do konkretnego dokumentu, lecz również dostarczenie mu informacji o dodatkowych zasobach, które mogą go zainteresować. Przykładowo, jeśli autor publikuje pod swoim prawdziwym nazwiskiem, ale używa także pseudonimów, katalog powinien zapewniać czytelnikowi dostęp do pełnego dorobku tego autora, nawet jeśli w kartotece haseł wzorcowych (khw) dla poszczególnych form nazwy właściwej i pseudonimów utworzono odrębne rekordy. Tak samo, jeśli dzieło ukazywało się pod różnymi tytułami, było tłumaczone na różne języki lub podlegało przeróbkom, należy zapewnić czytelnikowi możliwość zgromadzenia pełnej informacji o wszystkich wersjach danego dzieła, występujących w katalogu. Środkiem do realizacji tego celu jest rejestrowanie w rekordach bibliograficznych oraz w rekordach kartoteki haseł wzorcowych tzw. relacji bibliograficznych, czyli informacji o związkach pomiędzy poszczególnymi elementami bibliograficznego uniwersum.

Relacje bibliograficzne jako przedmiot badań

Stosowanie relacji bibliograficznych nie jest niczym nowym. Ich znaczenie doceniał już Anthony Panizzi (1797–1879), bibliotekarz British Museum, oczywiście jest jednak, że dopiero automatyzacja katalogów pozwoliła w szerokim zakresie wykorzystać oferowane przez nie możliwości. Od końca lat osiemdziesiątych XX w. obserwujemy również znaczący wzrost zainteresowania tą tematyką ze strony bibliotekoznawców. Prace takich badaczy jak Barbara Tillett, Sherry L. Vellucci czy Richard Smiraglia znacznie przyczyniły się do poszerzenia naszej wiedzy w tym zakresie.

Szczegółowe opisanie rozwoju badań nad relacjami bibliograficznymi wykracza poza ramy tego artykułu¹. Celem niniejszej pracy jest przedstawienie tego zagadnienia w kontekście nowych zasad katalogowania Resource Description and Access (RDA). Interesujące wprowadzenie do tematu możemy znaleźć w artykule Paoli Picco i Virgini Ortiz Repiso. Autorki nie tylko przedstawiły obecne możliwości rejestrowania relacji bibliograficznych w formacie MARC 21, lecz również poddały analizie perspektywy ich funkcjonowania w Sieci Semantycznej. Problem relacji bibliograficznych w RDA poruszany był również przez takich autorów jak Shoichi Taniguchi, Pat Riva i Chris Oliver. Ich głównym zadaniem była analiza zgodności RDA z opracowanymi przez IFLA modelami opisu danych bibliograficznych i wzorcowych: Functional Requirements for Bibliographic Records (FRBR) oraz Functional Requirements for Authority Data (FRAD), które stanowią podstawę teoretyczną RDA. Wiele istotnych informacji dotyczących praktycznych aspektów rejestrowania i wykorzystywania relacji można odnaleźć w opracowanych przez Bibliotekę Kongresu materiałach szkoleniowych, raportach grup roboczych funkcjonujących w ramach programu współkatalogowania (*Program for Cooperative Cataloging*, PCC) oraz propozycjach zgłaszanych do Joint Steering Committee for Development of RDA (JSC).

Zacznijmy jednak od odpowiedzi na pytanie, w jaki sposób relacje bibliograficzne zostały opisane w konceptualnych modelach FRBR i FRAD oraz w standardzie RDA.

Relacje bibliograficzne w modelu FRBR

W FRBR wyodrębniono dwie kategorie relacji. Pierwsza z nich obejmuje logiczne relacje między jednostkami na najwyższym poziomie szczegółowości modelu. W kategorii tej wyróżnione zostały relacje zachodzące między jednostkami pierwszej grupy (dzieło, realizacja, materializacja, egzemplarz), relacje między jednostkami grupy drugiej (osoba, ciało zbiorowe) a jednostkami grupy pierwszej oraz relacje o charakterze przedmiotowym, które zachodzą między jednostkami wszystkich trzech grup a dziełem. Relacje między jednostkami pierwszej grupy są określane jako relacje podstawowe (*primary relationships*) i zajmują centralne miejsce w strukturze modelu. Określają one, że dzieło jest „realizowane poprzez” realizację, realizacja jest „zawarta” w materializacji, a materializacja jest „egzemplifikowana poprzez” egzemplarz. Relacje te mogą funkcjonować również w odwrotnym kierunku, czyli możemy powiedzieć, że egzemplarz jest „egzemplifikacją” materializacji, materializacja „zawiera” realizację, a realizacja jest „realizacją” dzieła. Jednostki grupy drugiej są powiązane z jednostkami grupy pierwszej czte-

¹ Osoby zainteresowane tym tematem odsyłam do artykułu dr Marka Nahotki [Nahotko, 2005].

rema typami relacji. Relacja „stworzone przez” wiąże osobę lub ciało zbiorowe z dziełem, relacja „zrealizowane przez” z realizacją, „wyprodukowane przez” z materializacją, a „jest właścicielem” z egzemplarzem. Opis relacji przedmiotowych wskazuje na fakt, że relacja „jest przedmiotem” może zachodzić między dziełem a każdą z wyszczególnionych w modelu jednostek, nie wyłączając samego dzieła².

Druga kategoria opisuje specyficzne typy relacji, które zachodzą pomiędzy jednostkami pierwszej grupy (dzieło, realizacja, materializacja, egzemplarz). Twórcy modelu podjęli próbę przedstawienia szerokiego spektrum typowych relacji występujących w katalogach bibliotecznych. Ich celem nie było jednak stworzenie pełnego rejestru lecz raczej opisanie natury relacji i sposobu ich funkcjonowania w kontekście modelu FRBR. Zaprezentowany wykaz jest dosyć obszerny, nie będę więc omawiał go szczegółowo, a jedynie zaznaczę, że obejmuje on takie grupy relacji jak Dzieło – Dzieło, Materializacja – Materializacja, Część – Całość, Realizacja – Dzieło itp. W grupie Dzieło – Dzieło uwzględniane są m.in. relacje zachodzące między dziełem i jego kontynuacją, suplementem, streszczeniem, adaptacją, przeróbką, imitacją³.

Relacje bibliograficzne w modelu FRAD

W modelu FRAD przedstawione zostały relacje rejestrowane w rekordach khw. Zostały one podzielone na trzy grupy: relacje między osobami, ciałami zbiorowymi, rodzinami oraz dziełami; relacje między nazwami a osobami, ciałami zbiorowymi, rodzinami oraz dziełami; a także relacje między autoryzowanymi punktami dostępu.

Relacje pierwszej grupy odnotowywane są w rekordach khw poprzez wykorzystanie haseł związanych, czyli tzw. tropów „zobacz też”. Stosowane są, gdy jedna osoba używa konsekwentnie różnych form nazwy lub gdy następuje zmiana nazwy ciała zbiorowego. Tworzone są wówczas odrębne hasła, wiązane z sobą polami 500. Relacje grupy drugiej dotyczą sytuacji, gdy dana osoba lub instytucja znana jest pod różnymi nazwami, dla których nie tworzy się jednak odrębnych rekordów. Formy nazwy nie przyjęte do hasła podawane są w rekordach khw w polach 400 (tropy „zob.”). Grupa trzecia obejmuje relacje zachodzące między hasłami tworzonymi dla tej samej osoby lub instytucji w różnych językach, alfabetach lub z wykorzystaniem odrębnych zasad, jak również relacje między hasłami formalnymi oraz przedmiotowymi⁴.

² FRBR, 57–61.

³ FRBR, 61–78. Pełniejszy opis modelu FRBR w języku polskim można znaleźć w artykule Andrzeja Padzińskiego [Padziński, 2004].

⁴ FRAD, 30–46.

Relacje bibliograficzne w standardzie RDA

W jaki sposób model ten został przełożony na język zasad katalogowania? Rozpocznijmy od analizy ogólnych zasad funkcjonowania relacji w opisie bibliograficznym oraz rekordach khw. Opis relacji składa się z dwóch elementów, jednostek, między którymi będzie zachodzić relacja oraz określenia charakteru relacji. Jednostki wprowadzone są do rekordu jako hasła (według nomenklatury RDA jako autoryzowane punkty dostępu), charakter relacji może być opisany za pomocą terminu, pochodzącego z odpowiedniego słownika lub za pomocą uwagi. W niektórych przypadkach mogą do tego być wykorzystywane również wskaźniki. Najprostszy przykład relacji, jaki możemy napotkać w rekordzie bibliograficznym, to relacja między osobą a dziełem, realizacją lub materializacją tego dzieła. Jak już wspomniano, opis takiej relacji będzie składał się z hasła osobowego oraz określenia charakteru relacji, którym w tym przypadku będzie oznaczenie formy odpowiedzialności. Poniżej przedstawiono przykład wykorzystania tego typu relacji w opisie bibliograficznym. Zastosowany w podpolu \$e pola 700 skrót „Il.” informuje nas o tym, że wprowadzone do rekordu hasło, dotyczy osoby występującej w opisywanym dokumencie w roli ilustratora.

Przykł. 1. Zastosowanie oznaczenia formy odpowiedzialności.

245 00 \$a Bajki i baśnie / \$c Jan Brzechwa ; il. Jan Marcin Szancer.
700 1@\$a Szancer, Jan Marcin \$d (1902–1973). \$e Il⁵.

Opis bibliograficzny według RDA

Rejestrowaniu relacji w zasadach katalogowania RDA poświęcono aż sześć sekcji (5–10)⁶, ściśle powiązanych z modelami FRBR i FRAD. Mamy więc do czynienia z bardzo szczegółowym wykazem instrukcji, wspierających katalogera w identyfikowaniu i opisywaniu związków zachodzących między różnymi jednostkami opisu bibliograficznego. Świadczy to jednoznacznie o wadze, jaką twórcy RDA przypisali temu zagadnieniu. Wiąże się to również z poszerzeniem zakresu stosowania relacji bibliograficznych oraz z wprowadzeniem większej jednolitości w sposobie ich rejestrowania. RDA nie tylko stara się precyzyjnie określić, kiedy i jakie relacje powinny być opisywane, ale również wprowadza bardzo rozbudowane słownictwo, które należy stosować przy oznaczaniu typu relacji.

⁵ NUKAT, rekord zz2007989994.

⁶ Sekcje 7 i 10 nie zostały jeszcze opracowane.

Przyjrzyjmy się teraz konkretnym rozwiązaniom wprowadzonym przez RDA i problemom związanym z ich wdrażaniem. Poniżej przedstawiono zarówno relacje o kluczowym znaczeniu dla właściwego funkcjonowania katalogów bibliotecznych, jak również relacje o charakterze uzupełniającym, których stosowanie może jednak przyczynić się do podniesienia atrakcyjności oferowanych przez biblioteki zasobów informacyjnych.

Rejestracja podstawowych relacji

Jak już wspomniano, centralne znaczenie w modelu FRBR mają relacje zachodzące między jednostkami pierwszej grupy tego modelu. Relacje te zostały opisane w sekcji 5 (rozdział 17) RDA. RDA, będąc implementacją koncepcyjnego modelu FRBR, porusza problem relacji w sposób bardziej szczegółowy i podaje konkretne wytyczne, dotyczące ich rejestrowania. Szczególnie interesujące jest to, że poza relacjami uwzględnionymi w FRBR (dzieło – realizacja, realizacja – materializacja, materializacja – egzemplarz), uwzględniona została również bezpośrednia relacja między dziełem a jego materializacją, z pominięciem jednostki realizacja. Zdaniem Taniguchiego należy traktować to jako próbę dostosowania modelu FRBR do aktualnej praktyki katalogowania [Taniguchi, 2012, s. 931–932]. Przewidziane zostały trzy sposoby kodowania tych informacji. Pierwszy z nich polega na wprowadzeniu identyfikatorów dla poszczególnych jednostek. Identyfikatorami stosowanymi na poziomie materializacji mogą być numery ISBN lub ISSN. Niestety nie posiadamy równie powszechnie stosowanych identyfikatorów dla pozostałych jednostek. Można zakładać, że taką rolę mogłyby pełnić numery kontrolne rekordów khw dla dzieł i ich realizacji, wkopiowywane do pola 024 w opisach bibliograficznych. Wprowadzenie takiego numeru byłoby jednak mało czytelne dla użytkowników, nawet przy założeniu, że numery te jednoznacznie identyfikowałyby dane jednostki w skali globalnej. Drugim sposobem jest wprowadzenie do rekordu bibliograficznego hasła dla dzieła lub jego realizacji. Jest to rozwiązanie znacznie bardziej przejrzyste od poprzedniego i doskonale znane z aktualnej praktyki katalogowania. Rekordy autor/tytuł oraz tytuły ujednoczone są szeroko stosowane w katalogu NUKAT, w celu zbierania w indeksie informacji o wszystkich wersjach danego dzieła. Trzeci sposób to zastosowanie złożonego opisu, np. wprowadzenie do pola uwag opisu bibliograficznego (tworzonego na poziomie materializacji) elementów identyfikujących dzieło lub realizację. Tego typu rozwiązanie jest również często spotykane w praktyce bibliotekarskiej, trudno jednak uznać je za wystarczająco czytelne i pozwalające na pełne wykorzystanie możliwości oferowanych przez współczesne systemy biblioteczne. Podsumowując tę część artykułu, można stwierdzić, że rejestrowanie podstawowych relacji nie jest zupełnie nowym zjawiskiem w praktyce katalogerskiej, zarazem

jednak pewne ograniczenia formatu MARC 21 utrudniają wykorzystanie ich w pełnym zakresie. Na skutek tych ograniczeń Biblioteka Kongresu w dokumencie *Library of Congress-Program for Cooperative Cataloging Policy Statements*, określającym tryb wdrażania RDA, zaleca, aby zasady zawarte w 17. rozdziale nie były uwzględniane, z uwagi na problemy z ich praktycznym zastosowaniem⁷.

Rejestracja relacji dla osób, rodzin i ciał zbiorowych

Sekcja 6 (rozdziały 18–22) poświęcona jest relacjom między osobami, ciałami zbiorowymi i rodzinami, a jednostkami grupy pierwszej modelu FRBR. Z rozdziałem tym powiązany jest aneks I, zawierający rozbudowany słownik terminów, które mogą być wykorzystane jako oznaczenia form odpowiedzialności. Słownik ten oprócz terminów ogólnych, posiada również terminy bardziej szczegółowe. Przykładowo, z terminem *author* dodatkowo powiązane są takie oznaczenia odpowiedzialności jak *libretist*, *lyricist*, *screenwriter*. W polskich katalogach autorzy nie otrzymują żadnego określenia odpowiedzialności. Można zastanowić się, czy ten tryb postępowania nie powinien zostać zmieniony. Wprowadzenie bardziej precyzyjnych oznaczeń może ułatwić czytelnikom docieranie do poszukiwanych zasobów. Kolejnym problemem, na który należy zwrócić uwagę, jest dopuszczalna liczba podpól \$e w polu 700. W polskich zasadach podpole to jest niepowtarzalne, co nie jest zgodne z oryginalnym formatem MARC 21. W opisach bibliograficznych stosowanych w polskich katalogach może wystąpić więc tylko jedno określenie rodzaju współpracy, co często zubaża informację o rzeczywistym wkładzie danej osoby w powstanie dokumentu, a w przyszłości może ograniczyć możliwości przeszukiwania katalogów. Dla lepszego zilustrowania tego problemu przedstawiono poniżej (zob. przykł. 2) sposób wykorzystania oznaczeń odpowiedzialności w katalogu NUKAT i w Bibliotece Kongresu. Jak widać przy opisie tego samego filmu w katalogu NUKAT wprowadzono jedynie odpowiedzialność „Reż.”, podczas gdy w rekordzie Biblioteki Kongresu występują jeszcze dwie dodatkowe formy odpowiedzialności.

Relacje dodatkowe

Relacje opisane w sekcji 8 (relacje między dziełem, realizacją, materializacją i egzemplarzem) oraz w sekcji 9 (relacje między osobami, rodzinami i ciałami zbiorowymi) nie są traktowane przez RDA jako relacje obowiązkowe. Ich rejestrowanie uzależnione jest od decyzji katalogera lub agencji bibliograficznej, ustalającej zasady katalogowania dla podlegających jej instytucji. Próbując rozstrzygnąć, jakie relacje powinny zostać uznane za

⁷ Dokument dostępny w RDA Toolkit.

Przykł. 2. Różnice w stosowaniu oznaczeń form odpowiedzialności między katalogiem NUKAT a katalogiem Biblioteki Kongresu.

245 00 \$a Absolute power \$h [Film] = \$b Władza absolutna / \$c dir. by Clint Eastwood ; screenplay by William Goldman.

NUKAT:

700 1@ \$a Eastwood, Clint \$d (1930–). \$e Reż.⁸

Biblioteka Kongresu:

700 1@ \$a Eastwood, Clint, \$d 1930– \$e direction, \$e production, \$e cast.⁹

wystarczająco znaczące, aby zostały uwzględnione w rekordach khw lub opisach bibliograficznych, powinniśmy kierować się oczekiwaniami użytkowników katalogów. Niestety znajomość tych oczekiwań jest wciąż bardzo słaba. W znacznym stopniu nasze wyobrażenia o potrzebach czytelników kształtujemy na podstawie ich postępowania podczas korzystania z innych źródeł informacji. Przyjmujemy, że ich świadomość została ukształtowana przez internetowe wyszukiwarki oraz serwisy społecznościowe. W tego typu serwisach informacje o osobach modelowane są zgodnie z duchem ontologii Friend of a Friend (FOAF), która umożliwia opisywanie złożonych relacji międzyludzkich, a następnie tworzenie sieci powiązań między osobami zarejestrowanymi w serwisie. Dzięki temu użytkownik serwisu bez trudu może dowiedzieć się, kto kogo zna, gdzie bywa lub odszukać osoby o podobnych zainteresowaniach.

Czy czytelnik odwiedzający stronę biblioteki i rozpoczynający przeszukiwanie katalogu ma nadzieję na ustalenie, z kim spotykał się Adam Mickiewicz, jakie lokale lubią odwiedzać jego ulubieni współcześni autorzy, bądź też gdzie się ubierają? Pewnie nie. Czy są to jednak oczekiwania całkowicie absurdalne i czy stoją w całkowitej sprzeczności z aktualnym rozumieniem roli kartotek haseł wzorcowych? Odpowiedź na to pytanie nie może być jednoznacznie negatywna. Oczywiście nikt nie chce zmieniać katalogu w bazę danych dla paparazzi, czy jednak pewne zmiany w funkcjonowaniu katalogów nie mogłyby pozytywnie wpłynąć na możliwości przeszukiwania zasobów bibliotecznych? Jak już pisałem na początku tego artykułu, katalog ma umożliwiać coś więcej niż tylko odszukiwanie konkretnych dokumentów. Jego rola polega również na odkrywaniu wiedzy, ma on prowadzić użytkownika do zasobów, o istnieniu których wcześniej nie wiedział. Czy-

⁸ NUKAT, rekord xx001484488.

⁹ LCA, <http://lccn.loc.gov/97515736>.

telnik zainteresowany książką *Harry Potter i kamień filozoficzny* powinien bez trudu uzyskać informacje:

- że jest to pierwsza część siedmioczęściowego cyklu;
- że autorka J. K. Rowling pod różnymi pseudonimami opublikowała dodatki do tej serii takie jak *Quidditch przez wieki* czy *Fantastyczne zwierzęta i jak je znaleźć*;
- że na podstawie tych powieści zostały nakręcone filmy;
- że Michael Gerber napisał cykl powieści, będących parodią przygód Harry'ego Pottera.

Ta rola katalogu może być realizowana jedynie wówczas, jeśli w rekordach khw oraz opisach bibliograficznych w szerokim zakresie rejestrowane będą relacje zachodzące pomiędzy poszczególnymi jednostkami bibliograficznego uniwersum. Większość tych celów możemy osiągnąć stosując obecnie dostępne środki, warto jednak zaznaczyć, że w RDA zostały znacznie rozszerzone możliwości precyzyjnego opisywania charakteru relacji. Ponadto, w celu poprawienia czytelności zapisu w formacie MARC 21, w polach 500 wprowadzone zostało podpole \$i, w którym podaje się oznaczenie relacji, co zostało zilustrowane w przykł. 3.

Przykł. 3. Stosowanie podpola \$i w celu określenia charakteru relacji.

```

130 _0 $a King Kong (Motion picture : 1933)
530 _0 $w r $i Sequel: $a Son of Kong (Motion picture)
530 _0 $w r $i Remade as (work): $a King Kong (Motion picture :
1976)
530 _0 $w r $i Remade as (work): $a King Kong (Motion picture :
2005)
500 1_ $w r $i Novelization (work): $a Lovelace, Delos W. $q (Delos
Wheeler), $d 1894–1967. $t King Kong10

130 _0 $a Son of Kong (Motion picture)
530 _0 $w r $i Sequel:to $a King Kong (Motion picture : 1933)11

```

Do wypełniania tego podpola należy używać terminów z aneksów J i K, dołączonych do zasad katalogowania RDA. Stosując zawarte w tych aneksach słownictwo, w zależności od potrzeb, możemy określać charakter relacji zarówno w sposób ogólny jak i szczegółowy. Na przykład w przypadku

¹⁰ LCA, <http://lcn.loc.gov/n95030682>.

¹¹ LCA, <http://lcn.loc.gov/no2013002068>.

adaptacji mamy do wyboru termin ogólny *adaptation of* oraz cały szereg bardziej szczegółowych określeń, takich jak *dramatization of*, *radio adaptation of* itp. Terminy te uzupełnione są również o dopowiedzenia określające między jakimi jednostkami zachodzi relacja. Adaptacja może dotyczyć zarówno dzieła, jak i realizacji, opisując relację, należy więc to wyraźnie zaznaczyć (zob. przykł. 4).

Przykł. 4. Stosowanie relacji na poziomie realizacji (expression) lub dzieła (work).

130 _0 \$a Cyrano de Bergerac (Motion picture : 1950)
500 1_ \$w r \$i Motion picture adaptation of (expression): \$a Rostand, Edmond, \$d 1868-1918. \$t Cyrano de Bergerac. \$l English \$s (Hooker)¹²

100 1_ \$a Rostand, Edmond, \$d 1868-1918. \$t Cyrano de Bergerac. \$l English \$s (Hooker)

530 _0 \$w r \$i Derivative work: \$a Cyrano de Bergerac (Motion picture : 1950)¹³

Rozszerzeniu uległy również możliwości opisywania relacji między osobami a ciałami zbiorowymi. Obecnie tego typu relacje odnotowywane są w rekordach khw bardzo sporadycznie. Twórcy RDA uznali jednak, że występują sytuacje, w których związki między ludźmi a instytucjami mogą być interesujące dla użytkowników. Dlatego też, do aneksu K dołączonego do zasad katalogowania RDA i zawierającego wykaz desygnatorów relacji zachodzących między osobami, instytucjami oraz rodzinami, wprowadzone zostały terminy pozwalające stwierdzić, że np. osoba X jest założycielem firmy Y (*founder*), osoba Z jej pracownikiem (*employee*), a jeszcze ktoś inny sponsorem (*sponsor*) itp. (zob. przykł. 5).

Przykł. 5. Określanie charakteru relacji między osobą a instytucją.

100 1_ \$a Draper, Thomas, \$d 1947–
510 2_ \$w r \$i Employee: \$a Brigham Young University¹⁴

¹² LCA, <http://lcn.loc.gov/n84088333>.

¹³ LCA, <http://lcn.loc.gov/no2012087453>.

¹⁴ LCA, <http://lcn.loc.gov/n80150942>.

W podobny sposób możemy opisywać również związki osób z rodzinami. Niewiele zmieniło się natomiast w przypadku relacji zachodzących pomiędzy poszczególnymi osobami. Aneks K nie wprowadza terminów, które dałyby nam możliwość odnotowania faktu, że Czesław Centkiewicz był mężem Aliny Centkiewicz, ani wprowadzenia znanej z ontologii FOAF relacji „knows”. Aneks ten ma jednak prowizoryczny charakter i w 2012 r. American Library Association (ALA) powołało do życia grupę roboczą, zadaniem której miało być przygotowanie propozycji jego rozszerzenia. Odpowiedni dokument został przesłany do JSC w 2013 r. [Glennan, 2013], niestety nie został on jednak pozytywnie zaopiniowany. Nie zakwestionowano jednak samej potrzeby poszerzenia aneksu, możemy się więc spodziewać, że ten sam dokument, w zmodyfikowanej formie, zostanie przez JSC zaakceptowany w r. 2014. Tymczasem warto zaznaczyć, że tego typu relacje już teraz odnotowywane są w niemieckich rekordach khw (zob. *Gemeinsame Normdatei – GND*). W rekordzie dla Tomasza Manna, możemy odnaleźć sporą listę osób, które odegrały istotną rolę w życiu tego pisarza (zob. przykł. 6).

Przykł. 6. Rejestrowanie relacji zachodzących między osobami.

Beziehungen zu Personen (relacje osobowe)	Mann, Katia (Ehefrau) Mann, Erika (Tochter) Mann, Klaus (Sohn) Mann, Golo (Sohn) Mann, Monika (Tochter) Mann-Borgese, Elisabeth (Tochter) Mann, Michael (Sohn) Mann, Stefan (Urenkel) Pringsheim, Peter (Schwager) Mann, Heinrich (Bruder) Mann, Julia (Mutter) Mann, Carla (Schwester) Mann, Frido (Enkel) Gründgens, Gustaf (Schwiegersohn) Herz, Ida (Archivarin) Reach, Hilde (Sekretärin) ¹⁵ .
--	---

Jak widać, są to przeważnie członkowie rodziny, ale nie tylko. Pewną formę rejestrowania relacji tego typu odnajdujemy również w Wirtualnej Międzynarodowej Kartotece Haseł Wzorcowych (VIAF). W tym przypadku

¹⁵ GND, <http://d-nb.info/gnd/118577166>.

jednak nie są odnotowywane informacje o członkach rodziny i znajomych, lecz informacje o osobach współpracujących przy powstaniu dzieł lub przy ich późniejszej publikacji, wydobyte automatycznie z opisów bibliograficznych. Informacje te służą głównie kojarzeniu rekordów utworzonych dla tej samej osoby w różnych kartotekach, z całą pewnością nie są jednak bez znaczenia również dla końcowych użytkowników tej kartoteki.

Podsumowanie

RDA nie jest jeszcze wdrażane w polskich bibliotekach, warto jednak już teraz poddawać gruntownej analizie poszczególne problemy związane z funkcjonowaniem tego standardu katalogowania. Moim zdaniem relacje bibliograficzne zasługują na szczególną uwagę, ponieważ oferują wiele nowych ciekawych możliwości. Wykorzystanie potencjału tkwiącego w modelach FRBR i FRAD oraz nowych zasadach katalogowania RDA, może wydatnie przyczynić się do podniesienia atrakcyjności naszych katalogów. Dla użytkowników będzie to oznaczało sprawniejsze nawigowania po logicznie uporządkowanych danych bibliograficznych oraz skuteczne gromadzenia pełnej informacji o interesujących ich zasobach. Na tym jednak nie kończą się ewentualne korzyści wynikające ze stosowania relacji bibliograficznych w rozszerzonym zakresie. W ostatnich latach bardzo wiele mówi się o przekształcaniu danych bibliograficznych i wzorcowych do postaci *Linked Data*. Opisane powyżej zmiany, dotyczące funkcjonowania relacji, doskonale wpisują się w ten trend. Technologia *Linked Data* charakteryzuje się m.in. dążeniem do tworzenia powiązań między istniejącymi w sieci obiektami oraz precyzyjnego opisywania występujących między tymi obiektami związków. Zarówno poszerzenie zakresu rejestrowanych relacji, jak również wprowadzenie jednolitego słownictwa do ich opisywania niewątpliwie przyczyni się do sprawniejszego funkcjonowania danych bibliotecznych w sieci semantycznej. Powinniśmy więc uważnie obserwować wpływ relacji bibliograficznych na funkcjonowanie katalogów, w których RDA jest już stosowane.

Bibliografia

- Glennan K. (2013), *RDA Appendix K Revision and Expansion* (6JSC/ALA/25) [online]. 2 sierpnia 2013 [dostęp: 2014-03-14]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.rda-jsc.org/docs/6JSC-ALA-25.pdf>
- [GND] *Gemeinsame Normdatei - Deutsche National Bibliothek* [online] [dostęp: 2014-03-14]. Dostępny w World Wide Web: <http://d-nb.info/>
- IFLA (1998), *Functional requirements for bibliographic records. Final report*. München.
- IFLA (2009), *Functional requirements for authority data. Conceptual model*. München.

- Joint Steering Committee for Development of RDA- Working documents* [online] [dostęp: 2014-01-28]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.loc.gov/aba/pcc/rda/RDA%20Task%20Groups.html>
- [LCA] *Library of Congress Authorities* [online] [dostęp: 2014-03-14]. Dostępny w World Wide Web: <http://authorities.loc.gov/>
- [LCC] *Library of Congress Online Catalog* [online] [dostęp: 2014-03-14]. Dostępny w World Wide Web: <http://catalog.loc.gov/>
- Library of Congress (LC) RDA Training Materials* [online]. 2012 [dostęp:2014-01-28]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.loc.gov/catworkshop/RDA%20training%20materials/LC%20RDA%20Training/LC%20RDA%20course%20table.html>
- Nahotko M. (2005), *Relacje bibliograficzne*. „Przegląd Biblioteczny”, z. 4, s. 437–450.
- NUKAT [online] [dostęp: 2014-03-14]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.nukat.edu.pl>
- Padziński, A. (2004), *Wymagania funkcjonalne dotyczące rekordów bibliograficznych – FRBR : możliwości zastosowania w katalogach bibliotecznych*. „Przegląd Biblioteczny”, z. 3/4, s. 173–194.
- Picco P., Ortiz Repiso V. (2012), *The Contribution of FRBR to the Identification of Bibliographic Relationships: The New RDA-Based Ways of Representing Relationships in Catalogs*. „Cataloging & Classification Quarterly”, Vol. 50, No. 5/7, p. 62–640.
- Riva P.& Oliver Ch. (2012), *Evaluation of RDA as an Implementation of FRBR and FRAD*, „Cataloging & Classification Quarterly”, Vol. 50, No. 5-7, p. 564–586.
- RDA Task Groups* [online]. 2012 [dostęp: 2014-01-28]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.loc.gov/aba/pcc/rda/RDA%20Task%20Groups.html>
- RDA toolkit* [online]. 2010 [dostęp:2014-01-28]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.rdatoolkit.org/>
- Taniguchi Shoichi (2012), *Viewing RDA from FRBR and FRAD. Does RDA Represent a Different Conceptual Model?* „Cataloging & Classification Quarterly”, Vol. 50, No. 8, p. 929–943.

Leszek Śnieżko
Bibliographic relations in RDA

Summary

Bibliographic relations play a more important role in the functioning of library catalogues. Using their descriptions of bibliographic records, the model of files and passwords is not a new phenomenon but in recent years, particularly under the influence of FRBR and FRAD models and new cataloguing rules RDA, there has been a significant expansion of the scope of their application. We also see a tendency to harmonize rules for recording these relationships. The purpose of this article is to describe the process and indicate what benefits it might bring for catalogue's users and for the librarians themselves.